

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine

INCLUSIV.EDU

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПО ТЕМІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

ЗМІСТ ТАБЛИЦІ

1. ВСТУП	3
2. ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ	4
2.1. Що таке міжкультурна освіта?	4
2.2. Чому необхідна міжкультурна освіта?	4
2.3. Роль вчителів у сприянні міжкультурній освіті	6
3. ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ	7
3.1. Основні принципи міжкультурної освіти	7
3.2. Різноманітність та культурна ідентичність	8
3.3. Стереотипи, упередження та дискримінація: Визнання та профілактика	11
3.4. Загальні цінності та культурні цінності: Повага та діалог	11
4. МЕТОДИ ПІДТРИМКИ РІЗНОМАНІТНОСТІ В ШКОЛАХ	12
4.1. Клімат у школі та класі: як побудувати безпечний та інклюзивний простір	12
4.2. Управління конфліктними або дискримінуючими ситуаціями	13
4.3. Залучення громади до навчального процесу	15
4.4. Співпраця зі шкільним консультантом та іншими фахівцями	16
4.5. Неформальні та позакласні заходи з міжкультурною складовою	16
5. ПІДХОДИ ДО ПІДТРИМКИ РІЗНОМАНІТНОСТІ В КЛАСІ	17
5.1. Підбір та адаптація навчально-методичних матеріалів	17
5.2. Використання доступної та зрозумілої мови	18
5.3. Інтеграція життєвого досвіду учнів в уроки	19
5.4. Методи навчання для досягнення міжкультурної освіти	20
5.5. Залучення сім'ї та громади до навчальної діяльності в класі	22
6. ПОСИЛАННЯ	23

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine

INCLUSIV.EDU

1. ВСТУП

Ми живемо у все більш різноманітному світі, і школа відображає цю реальність: класи об'єднують учнів з різним досвідом, мовами, культурами та цінностями, а процеси міграції, мобільності та соціальних змін збільшують це різноманіття. У цьому контексті міжкультурна освіта стає необхідністю, а не просто опцією, що сприяє створенню безпечного, інклюзивного та стимулюючого середовища для всіх учнів, незалежно від їх походження.

Цей посібник був розроблений для підтримки вчителів, шкільних консультантів та інших спеціалістів у просуванні міжкультурної освіти в транскордонному регіоні через інституційну співпрацю, надаючи практичні інструменти та методи для інтеграції різноманітності в повсякденну шкільну діяльність. Зміст посібника допомагає вчителям розвивати соціальні та міжкультурні компетенції учнів, запобігати дискримінації та конфліктам, а також перетворювати культурні відмінності на ресурси для навчання та співпраці. Посібник може бути корисним як у школах, де заняття ведуться офіційною мовою та мовою меншин, так і в мультикультурних школах або в громадах, що приймають мігрантів.

За допомогою конкретних прикладів, пропозицій щодо практичної діяльності та методичних рекомендацій цей посібник надає вчителям необхідні інструменти для інтеграції міжкультурної перспективи в усі предмети та в повсякденне життя школи, перетворюючи різноманітність на освітню перевагу. Таким чином, студенти накопичуватимуть як академічні знання, так і соціальні навички, емпатію, взаємоповагу. Студенти також навчатимуться ефективно спілкуватися з людьми з різним досвідом.

Цей посібник розроблено в межах проекту «На шляху до інклюзивної системи міжкультурної освіти в транскордонному просторі» (INCLUSIV.EDU), що фінансується Програмою Interreg VI-A Next Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, і здійснювався з 20 січня 2025 року по 19 січня 2026 року. Основним заявником проекту є Асоціація розвитку міжгромад округу Сату-Маре, а партнерами проекту є Beregi Többcélú Kistérségi Önkormányzati Társulás з Угорщини та Закарпатський фонд Oblasnyi Blahodiinyi "Edelweis" з України. Головною метою проекту є популяризація міжкультурної освіти в транскордонному регіоні через інституційну співпрацю.

2. ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

2.1. Що таке міжкультурна освіта?

Міжкультурна освіта – це процес, за допомогою якого учні вчаться визнавати, поважати та цінувати культурне, мовне та релігійне різноманіття, що існує в спільнотах, до яких вони належать. Вона передбачає розвиток установок відкритості, співпереживання та співпраці між дітьми, а також між дітьми та дорослими, а також між дорослими, з різноманітним життєвим досвідом, з різним етнокультурним походженням.

Міжкультурна освіта може означати:

- для виявлення учнями спільного та відмінного між румунськими, угорськими, українськими чи іншими громадськими традиціями;
- для вчителів створювати навчальні ситуації, в яких кожна дитина може без страху виразити свою культурну ідентичність;
- для співпраці учнів у спільних проектах, де мова, звичаї чи вірування не стають бар'єрами, а навчальними ресурсами.

Міжкультурна освіта – це не окремий предмет, а перспектива, яка може бути інтегрована в усі предмети та в повсякденне життя школи. Це означає, що, незалежно від предмета, що викладається, вчителі можуть заохочувати дискусії про різноманітність, повагу та співпрацю, використовуючи приклади з досвіду учнів та з різних культур. Міжкультурна освіта також відображається в групових заходах, шкільних проектах і способі взаємодії учнів один з одним, перетворюючи школу в інклюзивний, безпечний і цінний простір.

2.2. Чому потрібна міжкультурна освіта?

Міжкультурна освіта має важливе значення, враховуючи, що підлітки формують свою ідентичність і вчаться спілкуватися з тими, хто їх оточує. На цьому етапі культурні та мовні відмінності можуть бути джерелами конфліктів, а також цінними ресурсами для навчання та співпраці. За допомогою міжкультурної діяльності учням слід допомагати вчитися поважати різноманітність, уникати дискримінації та готуватися до життя в дедалі більш пов'язаному та різноманітному суспільстві.

а) Підлітковий вік – етап формування особистості

У підлітковому віці учні шукають свою ідентичність і чутливі до того, як їх сприймають інші. Міжкультурна освіта допомагає їм краще зрозуміти своє коріння та поважати відмінності навколо них

Приклад: Учень, який розмовляє українською вдома, може неохоче використовувати її перед однокласниками. Вправа з пошуку схожих слів між румунською, угорською та українською мовами може допомогти йому відчувати, що його цінують.

б) Запобігання конфліктам та дискримінації

Стереотипи і забобони можуть призвести до виключення або залякування. Через міжкультурну діяльність вчителі можуть запобігти таким ситуаціям і перетворити відмінності в можливості навчання.

Приклад: Якщо є студенти в класі, які святкують конкретні свята в різний час (Великдень, Різдво, національні свята), вчитель може організувати презентацію / навчальну діяльність / святкування, щоб сприяти взаємній повазі.

с) Підготовка до життя в різноманітному суспільстві

У все більш динамічному і взаємопов'язаному світі, міжкультурна освіта готує студентів до співпраці і інтеграції в суспільство, де різноманітність є правилом, а не винятком.

д) Розвиток ключових компетенцій

Міжкультурна освіта підтримує формування використаних довгострокових навичок:

- **соціальні та громадянські навички:** співпраця, взаємоповага, солідарність;
- **комунікативні навички:** активний лістинг, чітке вираження думок;
- **цифрові навички:** відповідальна онлайн-взаємодія, в тому числі в мультикультурному просторі.

2.3. Роль вчителів у сприянні міжкультурній освіті

Вчителі та інші дорослі в школі є основними акторами, які формують міжкультурний клімат в класі і через школу, тому що те, як вони відносяться до різноманітності безпосередньо впливає на ставлення і поведінку студентів. За допомогою особистого прикладу вчитель може продемонструвати, перш за все, повагу, емпатію та відкритість до культурних, мовних або соціальних відмінностей, створюючи безпечне середовище, в якому кожен студент відчуває себе цінним і перерахованим.

Викладач також несе відповідальність за інтеграцію міжкультурної перспективи в уроки, для сприяння діалогу та співпраці між студентами та за оперативне втручання в ситуації конфлікту або дискримінації, перетворюючи таким чином виклики в можливості навчання. Завдяки стратегіям, які вони приймають (вибір навчальних матеріалів, формулювання провідних питань, організація групової діяльності або управління відключенням), вчителі стають основним фактором, який будує інклюзивну шкільну культуру, в якій різноманітність повинна практикуватися як ресурс, а не як перешкода. Викладач може бути:

а) Посередник діалогу

Учитель створює контексти, в яких студенти можуть ділитися своїм досвідом і вчитися один у одного. Важливо, щоб думки кожного були почуті і поважані.

Приклад: На уроках історії чи географії вчитель може запросити учнів розгледіти, як на румунську, угорську та українську громади впливали історичні події чи географічний контекст.

б) Модель поведінки

Учні вчаться на вчителів. Інклюзивна мова, повага до всіх і визнання індивідуальних заслуг можуть передати сильні повідомлення студентам.

Приклад: Учитель, який навчає учнів різних національностей, який час від часу використовує вітання різними мовами (наприклад, румунською, угорською, українською), показує, що всі мови та етнічні групи потрібно поважати.

с) Організатор міжкультурної діяльності

Викладач може інтегрувати елементи міжкультурності в звичайні уроки та позакласні заходи.

Приклад: на уроках румунської або української мови та літератури студенти можуть порівняти прислів'я та вирази з різних мов. На уроках музики вони можуть грати традиційні пісні з різних спільнот.

d) Посередницькі конфлікти

Коли виникають ситуації непорозуміння або дискримінації, вчитель втручається, пояснює і перетворює момент в урок поваги і розуміння.

e) Популяризатор співпраці з сім'єю та громадою

Міжкультурна освіта розвивається краще, коли беруть участь сім'я і суспільство. Вчитель може запрошувати батьків або членів громади до спільної діяльності.

Приклад: Організація «дня етнокультурного різноманіття», в якому учні та батьки представляють традиційні продукти харчування, пісні або предмети, характерні для їх спільноти.

3. ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

3.1. Основні принципи міжкультурної освіти

В основі основних принципів міжкультурної освіти лежить повага до культурних та індивідуальних відмінностей, заохочення емпатії та відкритого діалогу між учнями, а також розвиток здатності слухати та розуміти різні точки зору. Іншим важливим принципом є рівні можливості, що передбачає надання всім учням, незалежно від походження, мови, релігії чи соціально-економічного статусу, справедливих можливостей для участі та навчання. Позитивна взаємодія та співпраця між студентами з різним досвідом є основоположними. Спільний досвід та групова діяльність сприяють побудові відносин, заснованих на довірі та взаємній повазі. Водночас міжкультурна освіта сприяє критичному осмисленню та рефлексії над власними установками та упередженнями, заохочуючи учнів розвивати самосвідомість та розуміння впливу своїх дій на інших. Дотримання цих принципів у всіх предметах та у шкільному житті сприяє формуванню відповідальних учнів, які здатні співпрацювати в різноманітному та динамічному суспільстві

Загальні принципи, які можуть направляти роботу вчителів:

- 1. Повага до різноманітності.** Кожен учень має право на вираження своєї культурної, мовної та релігійної ідентичності. Вчителі підтримують цей процес через відкрите ставлення та інклюзивну діяльність.

2. **Рівні можливості.** Усі учні повинні користуватися однаковими можливостями для навчання та самоствердження, незалежно від їхньої рідної мови чи соціокультурного походження.
3. **Участь активів.** Учні – це не просто отримувачі інформації. Вони беруть активну участь у навчальному процесі. Їхній культурний досвід є ресурсом для навчання.
4. **Діалог і співпраця.** Relațiile de respect și colaborare între elevi, profesori și comunitate stau la baza unei școli care valorizează diversitatea culturală.
5. **Гнучкість та адаптація.** Учитель адаптує методи навчання до різноманітних потреб учнів.

3.2. Різноманітність та культурна ідентичність

Культурне розмаїття - Вона представляє різноманіття традицій, мов, вірувань і звичаїв, які співіснують у громаді. У багатьох школах румунсько-угорсько-українського транскордонного простору це різноманіття відображається в присутності учнів румунської, угорської, української, ромської чи іншої громади.

Культурна ідентичність – Це спосіб, за допомогою якого кожна людина визначає себе елементами своєї культури: рідною мовою, звичаями, релігією, сімейними цінностями. Для учнів ця ідентичність все ще перебуває на стадії формування і потребує визнання та підтримки.

Приклад: У класі, де навчаються румунські та угорські учні, вчитель може організувати проект про зимові канікули. Діти можуть відкрити для себе схожість між румунськими, угорськими та українськими колядками, розуміючи, що їхні традиції різні, але вони передають одні й ті самі меседжі радості та солідарності.

Визнання культурної ідентичності кожного учня відображається в валоризації та інтеграції всіх учнів у спільному просторі.

Сюжетні кола – Інструмент для розвитку міжкультурних компетентностей

Сюжетні кола (Story Circles) Це практичні та гнучкі заходи, які допомагають учням розвивати свої міжкультурні компетенції та будувати гармонійні стосунки в школі та громаді. Міжкультурні компетенції включають знання, навички та ставлення, необхідні для розуміння та поваги відмінностей між людьми, незалежно від того, чи пов'язані вони з віком, статтю, етнічною приналежністю, релігією чи особистим досвідом.

Як це працює:

- Студенти об'єднуються в малі групи (5–6 осіб) і діляться особистим досвідом на основі запитань або пропозицій, підготовлених учителем.
- Групи повинні бути максимально різноманітними (стать, вік, досвід) і всі члени повинні розуміти одну мову.
- Розвиток міжкультурних компетентностей підтримується підсумковим обговоренням у великій групі, розмірковуючи про те, що відбувалося під час діяльності.

Організація та рекомендації:

- Тривалість: близько 90 хвилин; може бути і довше, якщо дозволяє час.
- Групи повинні бути максимально різноманітними (стать, вік, досвід), і всі члени повинні розуміти одну і ту ж мову.
- Діяльність може бути інтегрована в заняття в класі або позакласні заходи.
- Важливо представляти його як експериментальну діяльність, а не офіційну.

Рекомендована структура сесії:

1. Вступ та презентація завдань: 10–15 хвилин
2. Пояснення правил проведення сюжетних гуртків та презентація матеріалів роботи: 10 хвилин
3. Організація малих груп: 5–10 хвилин
4. Сюжетні кола в малих групах: 35–45 хвилин
5. Заключна дискусія та висновки у великій групі: 15 хвилин

Сюжетні кола надають вчителям простий, але ефективний спосіб заохочення діалогу, поваги та розуміння різноманітності в класі, допомагаючи запобігти напрузі та конфліктам між учнями.

Мета запрошень до міжкультурної рефлексії в сюжетних колах

Мета запрошень до міжкультурної рефлексії, які використовуються в Сюжетних колах, полягає в тому, щоб заохотити учнів замислитися над власним досвідом спілкування з людьми, відмінними від них, і поділитися конкретною ситуацією, щоб інші учасники могли поглянути на речі з іншої точки зору.

Щоб створити або адаптувати запрошення до крос-культурної рефлексії для Story Circles, воно має відповідати декільком принципам:

1. **Воно стосується конкретної події.** Питання має стосуватися конкретного випадку чи досвіду, а не загальних речей.
2. **Він ґрунтується на особистому досвіді учня.** Кожен учасник розповідає зі своєї точки зору.
3. **Він формулюється у вигляді відкритого питання або твердження.** Наприклад: «Розкажіть про ситуацію, коли...».
4. **Вона включає в себе міжкультурний елемент.** Запрошення має включати культурні відмінності або схожість, взаємодію з різними людьми або стосунки, які передбачають різноманітність. Відмінності можуть бути пов'язані зі статтю, релігією, соціально-економічним статусом, географічним положенням, етнічною приналежністю тощо.
5. **Він містить елемент рефлексії або засвоєного уроку.** Розказана історія має підкреслити те, що учень виніс із цього досвіду.
6. **Доречно поділитися.** Він повинен бути доречним як тема для групового обговорення.
7. **Це актуально для місцевого та культурного контексту.** Питання має бути чутливим до оточення та реалій учнів.
8. **Вона актуальна для всіх учасників.** Це особливо важливо при роботі з дітьми та підлітками, щоб зацікавити та залучити всіх. *(Посібник з розвитку міжкультурної конкурентоспроможності, Дарла К. Дерддорфф, ЮНЕСКО, 2020)*

Важливо, щоб запрошення до роздумів не було занадто загальним або розпливчастим. Наприклад, питання «Розкажіть нам про деякі складні виклики у вашому житті» є занадто загальним і не включає явного крос-культурного елемента, тому воно не відповідатиме меті Story Circles..

Конкретний приклад, який учитель може використовувати безпосередньо в сюжетному колі:

«Розкажіть нам про випадок, коли ви прийшли на день народження колеги і помітили, що в його сім'ї були інші звичаї, ніж у вас (наприклад, страви, музика, спосіб святкування). Що ви відчували і чого навчилися з того досвіду?»

3.3. Стереотипи, упередження та дискримінація: Визнання та профілактика

Стереотипи – це спрощені узагальнення про групу людей (наприклад, «всі угорські студенти добре розбираються в математиці»). Вони можуть здатися нешкідливими, але зменшують унікальність кожної людини.

Упередження – це негативні установки, сформовані на основі стереотипів (наприклад, «угорські студенти не хочуть інтегруватися»).

Дискримінація виникає, коли ці упередження призводять до відчуження, маргіналізації або нерівного ставлення.

Вчителі відіграють важливу роль у розпізнаванні та корекції таких ситуацій:

- спостереження за мовою, якою розмовляють учні на уроках;
- рішуче втручання в разі образливих жартів або злісних прізвиськ;
- створення вправ, за допомогою яких учні виявляють індивідуальні якості своїх однолітків, а не лише ярлики, присвоєні групі.

Приклад: на заняттях з репетитором учням можна запропонувати написати на конспектах ті якості, які вони цінують у своїх однокласниках, не згадуючи етнічну приналежність. Потім повідомлення читаються анонімно, щоб підкреслити унікальність кожного з них.

3.4. Загальні цінності та культурні цінності: Повага та діалог

У школі, яка цінує культурне розмаїття, важливо розрізняти:

- **Загальні цінності**, спільні для всіх культур: повага, солідарність, справедливість, дружба, свобода.

- **Культурні цінності**, які можуть відрізнятися в різних громадах: форми вітання, сімейні звичаї, їжа, одяг, свята.

Учні мають розуміти, що загальнолюдські цінності зближують, а культурні цінності збагачують.

Приклад: учитель може організувати дискусію, починаючи із запитання «Що для вас означає повага?». Учні можуть виявити, що в одних сім'ях повага виражається через ввічливість, в інших – через взаємодопомогу, але глибокий сенс є спільним.

Міжкультурний діалог передбачає активне слухання, щире вираження думок і прагнення зрозуміти різні точки зору. Заохочуючи до діалогу, вчитель допомагає учням перейти від «ми і ти» до «ми всі разом».

4. МЕТОДИ ПІДТРИМКИ РІЗНОМАНІТНОСТІ В ШКОЛАХ

4.1. Клімат у школі та класі: як побудувати безпечний та інклюзивний простір

Безпечний та інклюзивний клімат є основою будь-якої освітньої діяльності. Студенти повинні відчувати, що їхню культурну, мовну та релігійну приналежність поважають і цінують. Вчителі можуть зробити свій внесок у створення цього клімату через спільні правила, видимість різноманітності, свободу вираження поглядів та підтримку вразливих учнів. Працівники школи відіграють ключову роль у побудові цього клімату. Вони можуть:

- встановити **єдині та чіткі правила**, створені спільно з учнями, які сприяють взаємоповазі;
- Забезпечте **видимість** різноманітності за допомогою плакатів, навчальних матеріалів та прикладів, які відображають різні культури та точки зору;

- заохочувати **вільне вираження** думок, гарантуючи, що кожен голос буде почуто;
- надавати **додаткову підтримку вразливим учням** через індивідуальну увагу, співчуття та заходи з інклюзії;
- створювати можливості для **співпраці між учнями** з різним досвідом, щоб вони вчилися один в одного.

4.2. Управління конфліктними або дискримінуючими ситуаціями

Конфліктні ситуації, а іноді навіть дискримінація чи дискримінація неминучі, але вони можуть стати можливостями для навчання та відновлення. Заохочення учнів відкрито обговорювати суперечки, як тільки вони виникають у школі, може допомогти їм зменшити напругу та запобігти ескалації проблем. Відкриті дискусії допомагають знизити напругу та запобігти погіршенню таких проблем, як знущання, гомофобія, дискримінація чи підбурювання. Завдяки цим бесідам учні вчаться слухати, з більшою повагою ставитися один до одного та використовувати діалог як спосіб вирішення непорозумінь, замість того, щоб вдаватися до агресії чи конфлікту. Таким чином, школа стає більш безпечним і дружнім простором для всіх.

Відправною точкою для суперечливих питань може стати заява про **стратегічне бачення**. Це короткий виклад основних принципів, на яких формується шкільна політика. Акт роздумів про те, що повинно або не повинно бути включено в заяву про стратегічне бачення, має прояснити мислення, навіть якщо результат не винесений на папір.

Ось ряд аспектів, які можуть допомогти визначити заяву про стратегічне бачення.

- Суперечки слід розглядати не як проблему, а як природну частину демократії.
- Спірних питань не слід уникати, а по можливості відкрито обговорювати.
- Обговорення суперечливих питань є важливою частиною освіти, заснованої на діалозі та взаємній повазі.
- Спірні питання можуть виникати в будь-якому місці і в будь-який час.
- Спірні питання актуальні для всіх співробітників школи, а не лише для декількох.

Для того, щоб мати можливість розробити політику управління суперечками та делікатними темами в шкільному житті, необхідне чітке бачення. Вона забезпечує міцну основу для побудови конкретних стратегій і пропозицій. Це допомагає, зокрема, керівництву школи визначити проблеми, які необхідно вирішити.

Було визначено дев'ять ключових питань, які можуть бути вирішені для досягнення політики щодо суперечливих питань. Кожен з них може так чи інакше вплинути на те, як вирішуються суперечки в школі. Відносна важливість кожного елемента може варіюватися від школи до школи, як з точки зору самої конкретної ситуації, так і з точки зору того, як управління спірними питаннями сприймається керівництвом школи. Наприклад, якщо вчителі не відчувають себе достатньо впевнено, щоб вирішувати суперечливі питання в класі, то викладання та навчання можуть бути тим, що потребує вирішення. Якщо учні не бачать сенсу діалогу, то, можливо, потрібно виправити якість голосу учня в школі. І якщо дискусії заважає нетерпимість чи упередження, можливо, варто виправити шкільну культуру. Ще одне важливе питання – розвиток та навчання персоналу. Це може бути засобом, за допомогою якого вирішуються всі інші.

Стратегічний підхід в управлінні спорами: **Дев'ять ключових питань**

- Керівництво школою
- Шкільний етос і культура
- Викладання і навчання
- Навчальна програма
- Голос учнів
- Керівництво та підтримка
- Участь батьків
- Управління ризиками
- Розвиток та навчання персоналу

Голос учнів є особливо важливим аспектом, який допомагає вирішувати спірні питання шляхом створення позитивного шкільного клімату, збагачення навчання та впливу на шкільні рішення.

Учні відчувають себе частиною спільноти, можуть пропонувати домашні завдання та методики, перевіряти збалансованість матеріалів. Крім того, через зворотний зв'язок та активну участь вони підтримують школу, щоб вона краще реагувала на реальні потреби та захищала громаду від ризиків.

(Управління протиріччями: розробка стратегії управління суперечками та викладання суперечливих питань у школах, текст підготовлено та використано з дозволу Ради Європи, © Фонд «Нові горизонти», вересень 2019 р.)

Запропоновані напрямки діяльності:

➤ **Рольова гра «Як ми вирішуємо конфлікт?»**

Учні отримують сценарії (колегу виключають, когось висміюють за те, що він говорить іншою мовою, ніж більшість, хтось відмовляється працювати з іншим). Грають ролі та обговорюють рішення.

➤ **Коло безпеки**

Учні в колі діляться тим, що вони відчувають, коли їх поважають, і що вони відчувають, коли їх дискримінують. Правила профілактики встановлюються в комплексі.

➤ **Словник красивих слів**

Учні збирають позитивні слова з розмовних мов на уроках і створюють ілюстрований словник, щоб протистояти негативним ярликам.

Завдяки цим методам та заходам вчителі можуть перетворити школу на **справжній міжкультурний навчальний** простір, де учні не лише дізнаються про різноманітність, а й проживають її щодня. Інтеграція сім'ї, співпраця з фахівцями та використання позакласних заходів забезпечують безперервність процесу та створення шкільної культури, заснованої на повазі та солідарності.

4.3. Залучення громади до навчального процесу

Сім'я та громада привносять автентичність та підтримку в міжкультурну освіту.

Запропоновані напрямки діяльності:

➤ **Майстер-клас "Рецепти дитинства"**. Кожна громада, представлена дорослими – батьками та іншими – представляє традиційну їжу; Студенти разом створюють «Міжкультурну кулінарну книгу».

➤ **Вечір сімейних історій** Ми запрошуємо людей похилого віку/людей, які обізнані з історією та культурою, місцевими традиціями, розповісти традиційні історії; Учні ілюструють їх та презентують у школі/культурному центрі, церкві тощо.

➤ **Відвідування місцевого музею або культурного центру**. Учням пропонується ознайомитися з румунськими, угорськими, українськими традиціями, а потім обговорити спостережені подібності та відмінності.

4.4. Співпраця зі шкільним консультантом та іншими фахівцями

Шкільний консультант та інші фахівці з освіти та соціальної допомоги відіграють ключову роль у підтримці вчителів, коли в школі виникають делікатні ситуації, такі як конфлікти між учнями, дискримінація або труднощі з інтеграцією.

Запропоновані напрямки діяльності:

- **Майстер-клас "Емоції та повага"** (проводить вожатий)

Вправи на розпізнавання та вираження емоцій, рольові ігри на емпатію та слухання. Репрезентативні вірші з літератури кожної етнічної групи, перекладені на інші мови, можуть бути використані для висвітлення спільних тем.

- **Запрошення міжкультурного медіатора**

Відкритий діалог з учнями про те, що означає бути «мостом» між культурами.

- **Інформаційна кампанія**

Учні за підтримки мистецької та культурної організації виготовляють плакати та повідомлення проти дискримінації, які виставляються у школі. Добірка з них також може бути виставлена в місцях, які відвідує якомога більше людей з громади – мерія, Будинок культури, церква, сільський магазин тощо.

4.5. Неформальні та позакласні заходи з міжкультурною складовою

Позакласні заходи є підходящим контекстом для висвітлення різноманітності в невимушеній та привабливій формі.

Запропоновані напрямки діяльності:

- **Фестиваль «кольори дружби»**

Кожен клас готує культурний стенд (костюми, танці, їжа). Також запрошуються сім'ї.

➤ **Тематична подорож**

Відвідування пам'яток або музеїв, що належать місцевим громадам (церкви, синагоги, меморіальні будинки). Учні готують міні-презентації.

➤ **Танцювально-музичний гурток**

Учні розучують традиційний румунський, угорський та український танець, який презентують на спільному святі.

5. ПІДХОДИ ДО ПІДТРИМКИ РІЗНОМАНІТНОСТІ В КЛАСІ

Різноманіття в класі – це можливість для навчання та розвитку для всіх учнів. Коли вчителі використовують мовні, культурні та експериментальні відмінності учнів, вони стають освітніми ресурсами, які можуть перетворити класну кімнату на простір автентичних знань. Нижче наведено пропозиції та практичні вправи, за допомогою яких вчителі можуть підтримувати різноманітність та заохочувати інтеграцію учнів під час занять.

5.1. Підбір та адаптація навчально-методичних матеріалів

Навчальні матеріали повинні бути складені таким чином, щоб кожен учень міг знайти в них себе і відчути, що його досвід цінується. Вчителі можуть обирати тексти, приклади та ресурси, які відображають культурне розмаїття, що існує в школі.

Наприклад, у румунській мові та літературі можна виділити фрагменти, які розповідають про місцеві традиції чи історичних персонажів з регіону учнівства. Водночас можуть бути запроваджені матеріали, які стосуються універсальної літератури, а також творів угорських чи українських письменників, щоб забезпечити збалансоване представлення. Крім того, візуальні матеріали (фотографії, карти) та аудіо-відео ресурси можуть сприяти розумінню, особливо у випадку студентів, для яких румунська мова не є рідною.

Запропоновані напрямки діяльності:

- Робочий аркуш «Паралельні історії» дозволяє учням прочитати два тексти з різних культур і порівняти їх у таблиці подібностей та відмінностей. Таким чином вони виявляють як загальні елементи, так і особливості кожної культури.

- «Альбом різноманітності» пропонує учням зібрати зображення, прислів'я, фотографії чи короткі тексти, які відображають їхні власні традиції, та додати їх до матеріалів підручника. В результаті виходить колективний альбом, який стає візуальним ресурсом класу.
- «Двомовний/тримовний тематичний словник» – це вправа, у якій учні записують ключові терміни на уроках та перекладають їх еквіваленти на мови, якими вони розмовляють. Таким чином, розвивається словниковий запас і зміцнюється розуміння понять.

Джерела: <https://groweproject.eu/ro/good-practice-toolkit/growe-resources/>

Розділ «Ресурси» «Посібника з передової практики» GROWE є цінним інструментом для вчителів, пропонуючи готові уроки, апробовані в різних країнах і дисциплінах. Кожен ресурс супроводжується детальною інформацією про дисципліну, рівень класу, тему та контекст — від соціології, хімії та математики (наприклад, групова динаміка, моніторинг якості ґрунту, набори чисел) до музики (дослідження соціальної справедливості через реггі, написання блюзової пісні), науки, літератури, громадянської освіти та психології. Вчителі можуть використовувати ідеї, здатні стимулювати інтерес учнів, за допомогою міждисциплінарних підходів, використовуючи автентичні тексти, музику та соціальні теми. Уроки валідуються в реальному контексті та пропонують перспективи з різних країн, що дозволяє адаптуватися до культурних та мовних реалій мультикультурної школи.

5.2. Використання доступної та зрозумілої мови

Зрозуміла, проста і добре структурована мова необхідна для розуміння уроку всіма учнями. Роль учителя полягає в тому, щоб пояснювати складніші терміни за допомогою прикладів із повсякденного життя та уникати технічного жаргону, який може створити плутанину. Крім того, використання діаграм, малюнків або жестів підтримує процес розуміння, а постійна перевірка за допомогою відкритих питань дозволяє виявити будь-які невизначеності.

Запропоновані напрямки діяльності:

- «Класний перекладач» має на увазі, що учень, який добре володіє як румунською мовою, так і рідною мовою своїх однокласників, доступно

пояснює складні терміни. Ця вправа створює солідарність і заохочує до спільного навчання.

- Робочий аркуш "Поясніть по-іншому" пропонує учням перефразувати новий термін своїми словами або навести конкретні приклади. Таким чином учитель перевіряє не тільки те, чи запам'ятали учні визначення, а й чи дійсно вони його зрозуміли.
- «Намалюй концепцію» – це творча вправа, в якій учні наочно ілюструють абстрактний термін, такий як «солідарність» або «мережа». Потім результати обговорюються та порівнюються, щоб підкреслити, наскільки по-різному кожен учень розуміє ці поняття.

5.3. Інтеграція життєвого досвіду учнів в уроки

Студенти відчувають мотивацію та вдячність, коли їхній життєвий досвід стає частиною навчального процесу. Вчителі можуть заохочувати ділитися особистими історіями, пов'язувати уроки з місцевими традиціями та використовувати конкретні приклади з реалій учнів. Такий підхід перетворює урок в живий процес, в якому шкільні знання переплітаються з повсякденною реальністю.

Запропоновані напрямки діяльності:

- «Щоденник уроку» пропонує учням записати те, що вони вивчили в кінці заняття, і встановити зв'язок зі своїм досвідом. Ця вправа зміцнює навчання та розвиває здатність до саморефлексії.
- □ „Harta experiențelor” se poate folosi la geografie sau istorie, când elevii marchează pe o hartă locuri unde au rude sau unde au călătorit. Această activitate face legătura între cunoștințele teoretice și realitatea personală.
- «Предмет з історією» передбачає, що учні приносять особистий предмет (фотографію, традиційний предмет, книгу, медаль) і пояснюють його зв'язок з темою уроку. Ця вправа розвиває усне висловлювання та посилення особистісної ідентичності.

5.4. Методи навчання для досягнення міжкультурної освіти

Educația interculturală se realizează prin metode adaptate și interactive, care stimulează implicarea elevilor, respectul reciproc și reflecția asupra diversității culturale. Printre cele mai eficiente metode se numără:

- **Навчання через співпрацю.** Учні працюють у невеликих, культурно чи лінгвістично змішаних групах для вирішення спільних завдань або розробки проектів. Цей метод заохочує співпрацю, спілкування, активне слухання та прийняття відповідальності, надаючи можливість відкрити для себе різні точки зору та вчитися на досвіді колег. Приклади активностей можуть включати створення спільних плакатів, розв'язання практичних проблем або створення навчальних ігор на міжкультурні теми. Важливо, що критерієм оцінки продукту є відображене культурне різноманіття.
- **Приклад з практики.** Аналіз реальних або змодельованих ситуацій дозволяє учням замислитися над міжкультурними питаннями, такими як стереотипи, дискримінація або конфлікти між групами. Учитель може представити сценарій, натхненний життям громади або міжнародним контекстом, а учням пропонується визначити рішення, сперечатися та запропонувати стратегії для шанобливої співпраці. Кейс-стаді розвиває критичне мислення та здатність розуміти кілька точок зору. За відсутності конкретного випадку можна використати анімацію «Усі ми» – освітній короткометражний фільм тривалістю близько 6 хвилин, без діалогів, який ілюструє, як двом дітям вдається об'єднати дві спільноти в конфлікті, пропонуючи яскравий та доступний приклад толерантності, солідарності та подолання переджень.
- **Дебати.** Організація структурованих дебатів на теми, пов'язані з різноманітністю, правами, цінностями та інклюзивністю, допомагає учням висловлювати свою думку, сперечатися та слухати точки зору інших. Дебати стимулюють співчуття та здатність домовлятися про спільні рішення, сприяючи повазі та діалогу як інструментам вирішення розбіжностей.
- **Художні методи.** Творча діяльність, така як театр, музика, танці чи образотворче мистецтво, сприяє вивченню та розумінню різних культур у незабутній та незабутній спосіб. Студенти можуть створювати вистави, колажі, відео або виставки, які відображають культурне розмаїття класу, заохочуючи особисте самовираження та цінуючи традиції один одного

- **Міждисциплінарні проекти.** Інтеграція міжкультурної освіти в кілька дисциплін дозволяє підходити до тем з взаємодоповнюючих точок зору. Наприклад, тему, пов'язану з місцевою культурною спадщиною, можна досліджувати за допомогою історії, географії, літератури та образотворчого мистецтва. Цей метод розвиває критичне мислення, креативність та здатність встановлювати зв'язки між сферами, водночас сприяючи співпраці та повазі до різноманітності.

Для вчителів важливо адаптувати методи до вікового рівня, контексту класу та різноманітності учнів, щоб кожен відчував свою причетність, цінність та мотивацію до активної участі у навчальному процесі.

Запропоновані напрямки діяльності:

- **Класний договір** – учитель сприяє обговоренню, учні формулюють 5–7 правил поваги та співпраці. Правила написані на плакаті і підписані всіма бажаними.
- **Куточок різноманітності** - кожен учень приносить предмет, фото або прислів'я зі своєї культури; Вони постійно вивішуються в класі.
- **Гра «Різне привітання»** – учні вчаться говорити «Привіт» кількома мовами (румунською, угорською, українською, ромською, англійською тощо). Він використовується в якості ритуалу на початку заняття. Учитель стежить за тим, щоб учні використовували вітання мовою, відмінною від своєї власної, з повагою.
- **Журнал класу "Наші традиції"**
Учні працюють у групах, кожен з яких документує певні звичаї (свята, їжа, пісні). Результат: спільний журнал.
- **Рольові дебати**
Тема: «Що важливіше те, що у нас відмінне чи те, що нас об'єднує?»
Учням задаються ролі (за, проти) і сперечаються. Важливо, щоб кожен учень подумав як про плюси, так і про мінуси, бажано в невеликих групах або парах.
- **Міжкультурний театр**
Учні інсценують легенди та історії з різних культур у спільній п'єсі.

5.5. Залучення сім'ї та громади до навчальної діяльності в класі

Школа не є ізольованим простором, а залучення сім'ї та громади привносить більше автентичності та актуальності в процес навчання. Вчителі можуть організовувати заходи, в яких батьки та члени громади стають освітніми партнерами, вносячи досвід, історії чи культурні ресурси. Таким чином учні бачать, що навчання має реальні зв'язки з повсякденним життям і що цінності їхньої громади визнаються в школі.

Запропоновані напрямки діяльності:

- **«Батьківська година»** – це захід, під час якого батькам пропонується представити перед класом звичай, традиційний рецепт або професійний досвід. Таким чином, студенти відкривають для себе різноманітні моделі та автентичні історії.
- **«День Співтовариства в школі»** передбачає організацію культурних стендів, де сім'ї та учні представляють традиції, ремесла, гастрономію або народні костюми. Ця подія стає справжнім святом різноманітності.
- **«Жива бібліотека»** включає батьків або членів громади, які стають «живими книгами». Учні «читають» їх через діалог, ставлячи запитання про своє життя та досвід. Вправа стимулює допитливість, повагу та міжкультурний діалог.

Таким чином, школа стає простором зустрічі між формальними знаннями та життєвим досвідом громади. Ця співпраця підтримує інтеграцію студентів з різним походженням і сприяє формуванню почуття приналежності та взаємної поваги. Завдяки активному залученню вчителів, учнів, батьків та інших осіб у громаду будується інклюзивна освітня рамка, в якій різноманітність розуміється як ресурс і перетворюється на двигун навчання.

6. ПОСИЛАННЯ

Рада Європи (2019). Управління протиріччями: розробка стратегії управління суперечками та викладання суперечливих питань у школах, текст підготовлено та використано з дозволу Ради Європи, © Фонду «Нові горизонти», дата звернення 7 вересня 2025 року, (<https://rm.coe.int/gestiunea-controverselor-dezvoltarea-unei-strategii-pentru-gestiunea-c/168097e96a>)

Рада Європи (2016). Компетенції для демократичної культури: Спільне життя на рівних у культурно різноманітних демократичних суспільствах. Видавництво Ради Європи.

Deardorff Darla K. (2020). Manual for Developing Intercultural Competencies. UNESCO.

Gay, G. (2018). Культурно-орієнтоване викладання: теорія, дослідження та практика (3-тє вид.). Преса педагогічного коледжу.

Проект GROWE. (н. д.). Інструментарій та ресурси передової практики. станом на 7 вересня 2025 року, <https://groweproject.eu/ro/good-practice-toolkit/growe-resources/>

ЮНЕСКО. (2018). Сюжетні кола: Використання сили історій для формування міжкультурних компетентностей. Видавництво ЮНЕСКО.

Interreg

NEXT Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine

Co-funded by
the European Union

INCLUSIV.EDU

Отримувач:

Асоціація розвитку міжгромади округу Сату-Маре (Румунія)
25 жовтня, ні 1, 440026, Сату-Маре
Тел.: +4 0742-921-114, E-mail: adijudetsm@yahoo.com, WEB: <https://adijudetulsatumare.ro>

Партнери:

Багатогалузеве міжгромадське об'єднання мікрорегіону Берег (Угорщина)

Beregi Többcélú Kistérségi Önkormányzati Társulás
4800 Vásárosnamény Tamási Áron u 1
Tel/fax: 06-45/470-258
E-mail: [beregtoth@beregtoth.hu](mailto:beregtot@beregtoth.hu)
web: www.beregtoth.hu

Благодійне об'єднання "Едельвейс" (Закарпатська обл., Україна)
Мукачівська вул., 65/3, Ужгород, Закарпаття
E-mail: fond.edelweis@gmail.com, WEB: <https://edelweis.uz.ua>

ЕДЕЛЬВЕЙС
БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД

Термін реалізації: 20.01.2025 – 19.01.2026 роки

Загальний бюджет: 299,944.26 євро, з яких 269,949.83 євро є фінансуванням ЄС.

Проект INCLUSIVE.EDU спрямований на покращення інклюзивної та міжкультурної освіти в транскордонному регіоні Сату-Маре – Берег – Закарпаття.

Проскануйте QR-код і дізнайтеся про проект.

Цей посібник підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу. Його зміст є виключною відповідальністю Асоціації розвитку міжгромад округу Сату-Маре і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу.